

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ “ДИДАКТИКА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ОСВІТИ З ОСНОВАМИ АКСІОЛОГІЇ” У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

18. Стельмахович М.Г., Червінська І. – *Етнопедагогічні основи української національної школи-родини // Рідна школа, 1998. – № 7 – 8. – С. 37 – 39.*
19. Суханов И.В. *Обычаи, традиции и преемственность поколений. – М., 1976. – С. 5.*
20. Ушинський К.Д. *Про народність у громадському вихованні // Вибр. пед. твори: В 2 т. – Т.1. – С.44.*
21. Ушинський К.Д. *Рідне слово // Вибрані педагогічні твори. Т.2. – К., 1983. – С. 241.*
22. Федькович Ю.А. *Твори в двох томах. – Київ, 1984.*
23. Франко Іван. *Вибрані твори: в трьох томах. – К., 1973. – т. 2. – С. 360.*
24. Шевченко Т. *Повне зібрання творів в десяти томах. Видавн. Акад. наук УРСР, 1951. – Т. 1. – 613 с.*

Стаття надійшла до редакції 21.09.2012

УДК 37.026(07)

Ірина Гавриляк, здобувач відділу професійно-практичної підготовки Львівського науково-практичного центру НАПН України, викладач кафедри практики німецької мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ “ДИДАКТИКА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ОСВІТИ З ОСНОВАМИ АКСІОЛОГІЇ” У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті сформульовані основні положення, які лягли в основу розробки змісту, форм та методів вивчення спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології”.

Ключові слова: принцип фундаменталізації, аксіологічний підхід, освіта, світогляд, компоненти змісту, фахові знання.

Лит. 6.

Ірина Гавриляк, соискатель отдела профессионально-практической подготовки Львовского научно-практического центра АПН Украины, преподаватель кафедры практики английского языка Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франка

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗРАБОТКИ И ВНЕДРЕНИЯ ЭЛЕКТИВНЫХ КУРСОВ “ДИДАКТИКА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ С ОСНОВЫ АКСИОЛОГИИ” В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье сформулированы основные положения, которые легли в основу разработки содержания, форм и методов изучения специального курса “Дидактика фундаментального образования с основами аксиологии”.

Ключевые слова: принцип фундаментализации, аксиологический подход, образование, мировоззрение, компоненты содержания, профессиональные знания.

Iryna Havrylyak, Head of Professional and Training Department Lviv Scientific and Practice Centre of Profession and Technical Education National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine Lecturer of Practice German Department Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

METHODOLOGICAL BASES OF ELABORATION AND INTRODUCTION OF ELECTIVE COURSE OF “DIDACTIC OF FUNDAMENTAL EDUCATION WITH ELEMENTS OF AXIOLOGY” IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The main terms underlying the development of the content, forms and methods of studying the special course of “Didactics of fundamental education with elements of axiology” stated in the article.

Keywords: a fundamental principle, analogical approach, education, ideology, components of the content, professional knowledge.

Актуальність проблеми дослідження. Основними характеристиками сучасного фахівця вважаються мобільність, конкурентоспроможність, готовність до постійного самоудосконалення тощо. Водночас зберігаються

особистісні риси, значущість яких визнавалася і раніше. Нові погляди на сутність людини “спричиняють зміну трактування професіонала в різних галузях діяльності. Творчий опис і осмислення картини світу тісно пов’язано з

акретаксією, яка є показником ціннісної природи творчості. Цей термін вводиться з метою продемонструвати здатність фахівця посилювати значущість відомих раніше цінностей і формувати нові ціннісні установки” [5, 48].

Для досягнення цієї мети, на думку С. Гончаренка слід враховувати, що “тільки фундаментальна освіта дає такі знання, які дають можливість орієнтуватися в будь-якому новому середовищі і є універсальними по суті. Принцип фундаменталізації стосується всіх видів освіти: загальної, професійної технічної, гуманітарної, але, зрозуміло, не в однаковій мірі. Особливо важливою є реалізація принципу фундаменталізації в професійній і технічній освіті, оскільки в них традиційно увага акцентувалася на спеціальній підготовці, а проблеми духовного розвитку занадто часто відходили на другий план” [3, 178].

Фундаментальними цінностями суспільства є мораль, освіченість, культура, громадянська позиція, патріотизм: саме тому основою покращення змісту фундаментальної підготовки, повинен стати “ряд основних, фундаментальних морально-естетичних імперативів, зокрема таких, як загальнолюдські цінності або норми людського співжиття, національно орієнтовані цінності, які підпорядковуються ідеї національного само визначення та національної культурної традиції, а також цінності сучасного світу, а саме демократія, права людини та свобода вибору” [1, 80]. Формальна сторона діяльності школи – навчальний процес – передбачає формування певної системи знань, умінь, навичок, способів діяльності та цінностей. Досвід європейських країн дозволяє говорити про широке різноманіття підходів, метою яких є формування демократичної громадянськості саме через навчальний процес, його зміст.

Проблеми фундаменталізації освіти досліджували такі вчені, як С. Гончаренко, В. Краєвський, А. Хуторський, Д. Чернілевський, Б. Будний, В. Кинельов, А. Субетто, О. Голубева, А. Суханов, В. Сергієвський, О. Поліщук, Н. Нечаєва, О. Філатов, С. Казанцев та ін. У науково-педагогічній літературі розглядалися питання педагогічної аксіології (Ю. Соловійова, П. Ігнатенко, В. Сластьонін, В. Гриньова, Н. Максимчук, В. Кузнєцова, В. Волкова, С. Єрмакова, В. Денисенко), та методологічні засади цінностей та ціннісних орієнтацій (В. Кушнір, М. Рокич, В. Радул, В. Скотний, Т. Левченко та ін.). Водночас, проблема взаємозв'язку принципу фундаменталізації та аксіологічного підходу не була предметом спеціального дослідження. Важливим аспектом цієї проблеми є розробка конкретних методик та

спеціальних курсів для студентів та викладачів вищих навчальних закладів, що і зумовило вибір теми пропонованої статті.

Мета статті: обґрунтувати методичні основи спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології” та визначити можливості його впровадження у практику роботи вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтувавши науково-педагогічні підходи до формування аксіофундаментального змісту професійної освіти ми розробили спеціальний курс для викладачів та студентів старших курсів “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології”. Критерії добору аксіофундаментального змісту професійної освіти формуємо як послідовність вимог, а саме, фундаментальні знання в контексті аксіологічного підходу повинні: відповідати логіці курсів дисциплін та містити функціонально повний мінімум фундаментальних знань; максимально використовувати можливості змісту гуманітарних дисциплін з метою посилення аксіологічного компоненту змісту професійної освіти; бути системними, мати практичне значення; розкривати основні сучасні аксіологічні проблеми та напрями; сприяти формуванню аксіологічного світогляду та аксіологічної культури майбутніх робітників; фундаментальні знання не повинні втрачати свого загальноосвітнього значення, власної логіки та структури.

Загальні положення щодо формування аксіофундаментального змісту професійної освіти при освоєнні різних професій стосуються висновку про доцільність побудови спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології”. Такий підхід дав можливість включити у зміст професійно орієнтованих дисциплін базові поняття аксіології на основі логічного розвитку знань та зосередити у рамках професійно орієнтованих дисциплін формування аксіофундаментального змісту професійної освіти.

На нашу думку, аксіологічні знання не повинні бути зосередженими лише у курсах гуманітарних дисциплін. Впровадження таких курсів у ряді випадків виправдане, проте доцільним є також включення аксіологічних відомостей у канву базових навчальних дисциплін та ув'язування їх вивчення з основами наук та спеціальними знаннями. При вивченні спеціальних дисциплін формування аксіофундаментального змісту професійної освіти відіграє суттєву роль. Вони повинні бути значно розширені та дещо видозмінені відносно відповідних курсів у загальноосвітній школі, де проблеми аксіології розглядаються у загальних рисах.

Таким чином, включаючи відомості з аксіології чи аксіологічні знання у курси фундаментальних дисциплін, їх доцільно сформувати у єдину цілісну систему, що забезпечується гуманітарним підходом до переструктурування змісту навчального матеріалу.

Обґрунтування основних положень побудови спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології” з метою формування системи аксіофундаментального змісту професійної освіти базується на використанні позитивного досвіду як методики навчання фундаментальних дисциплін, так і методики формування аксіофундаментального змісту професійної освіти. Тому воно вимагає продуманого поєднання різних дидактичних засобів та методичних підходів.

У нашому дослідженні зроблено спробу використати гуманітарний підхід до формування аксіофундаментального змісту професійної освіти та розроблено загальні положення такого дидактичного підходу до формування спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології”. Такий підхід до відбору змісту навчального матеріалу, у свою чергу, вимагав розробки відповідних нетрадиційних форм та методів його вивчення з використанням елементів інноваційних технологій навчання. Важливо зауважити, що розроблений нами підхід до вивчення фундаментальних дисциплін та аксіології в межах єдиного курсу не привів до зростання обсягу навчального матеріалу, а лише до переструктурування та ущільнення його змісту з використанням дидактично ефективних форм та методів навчання.

Формування аксіофундаментального змісту професійної освіти в курсі фундаментальних дисциплін базувалося на врахуванні трьох важливих компонентів знань: знань з фундаментальних дисциплін, аксіологічних та фахових знань. Насамперед, у змісті навчального матеріалу виділялися за інтегративним принципом споріднені поняття, явища та об’єкти вивчення. Це забезпечило наукову обґрунтованість системи знань студентів при використанні базових фундаментальних знань для засвоєння аксіологічних понять.

Нами враховувалися зростаючі вимоги суспільства до розвитку не лише фундаментальних, аксіологічних і фахових знань, але й особистості студента. Серед них найважливішими вважалися розвиток ціннісного світогляду на основі фундаментальних знань, розумове та моральне виховання з метою забезпечення творчого аксіологічно грамотного підходу до професійної

діяльності у майбутньому та врахування прогностичних аспектів освіти.

Сучасний стан підготовки фахівців характеризується рядом особливостей, серед яких найважливішою є необхідність формування цілісної, взаємоузгодженої системи знань та умінь з усіх навчальних предметів. При цьому неможливо забезпечити високий рівень освіти, якщо студенти не розуміють значущості аксіофундаментального змісту професійної освіти для професійної діяльності та для формування особистості фахівця й громадянина. Часто студенти не бачать безпосередніх зв’язків між аксіологічними знаннями та знаннями основ фундаментальних дисциплін, не розуміють потреби їх використання для ціннісного професійного удосконалення. У зв’язку з цим неухильно зростає необхідність вирішення ряду актуальних проблем дидактики, пов’язаних з формуванням системних аксіофундаментальних знань.

Підвищення рівня аксіофундаментального змісту професійної освіти та професійного рівня підготовки зумовлює необхідність наукового пошуку та розробки нетрадиційних шляхів та методів, а також переструктурування змісту навчального матеріалу на основі ідей гуманізації з дотриманням вимог принципів наступності, усвідомленості, науковості та ґрунтовності знань. На результати переструктурування змісту навчального матеріалу з фундаментальних дисциплін та аксіології впливали також особливості професійної підготовки за конкретними професіями.

При побудові спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології” вихідним було поняття структури навчального матеріалу. Враховувалося також положення, що елементи утворюють структуру лише тоді, коли вони пов’язані між собою не механічно, а так, що впливають один на одного, причому цей вплив повинен бути суттєвим. Разом з тим не виключалася можливість різного тлумачення одного і того ж змісту навчального матеріалу і структуривання його залежно від конкретних умов.

У процесі відбору та конструювання наукового змісту спеціального курсу ми опиралися на теорію навчання і виховання як педагогічну основу побудови навчального предмету, виходячи з його головної мети – формування цілісної картини світу і професії та діяльнісного відношення до навколишнього середовища. При цьому враховували психологічні закономірності засвоєння знань і умінь, пізнавальні можливості, інтереси,

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ “ДИДАКТИКА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ОСВІТИ З ОСНОВАМИ АКСІОЛОГІЇ” У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

вікові особливості студентів та специфіку навчальних закладів. Принцип гуманізації навчання орієнтує педагогів на зміцнення довір'я до вихованців, їх гідності, створення умов для виявлення кожним ініціативи і винахідливості.

Важливим моментом у формуванні та побудові спеціального курсу було виділення інваріантних компонентів: таких характеристик об'єктів чи процесів, які залишаються незмінними при перетворенні об'єкта. Таким інваріантним компонентом може бути об'єктивний зміст навчального матеріалу, в основу якого покладено фундаментальні знання, їх логічну структуру при різних підходах та тлумаченнях на різних етапах навчального процесу, в різних навчальних предметах чи різних типах навчальних закладів.

При формуванні аксіофундаментального змісту професійної освіти враховувалися два важливі моменти. По-перше, в студентів необхідно сформулювати аксіологічне мислення як основу професійної діяльності їх у майбутньому, а по-друге – сформулювати елементи наукового мислення як основу для засвоєння необхідних для використання у професійній діяльності фундаментальних знань. Відповідно, необхідно узагальнити, систематизувати та оцінити на основі уявлень сучасної дидактики нагромаджений практичними працівниками.

Побудова спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології” передбачає не лише загальний процес навчання, але й методичні підходи до розробки змісту позанавчальних заходів. За таких умов при побудові спеціального курсу в рамках професійно орієнтованих дисциплін доцільно, як показало наше дослідження, виділити чотири рівні.

Перший рівень стосується вивчення суто фундаментальних явищ. Освоєння другого рівня забезпечує формування аксіологічної культури та ерудиції майбутніх фахівців. Він забезпечує систематизацію знань аксіофундаментального характеру на основі розуміння суті процесів та їх аксіологічної оцінки. Третій рівень стосується загальноаксіологічних понять, спільних для всіх типів навчальних закладів. Четвертий рівень передбачає включення у курс “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології” елементів аксіофундаментального змісту професійної освіти, специфічних для певної професії.

Важливу роль у розробці положень відігравав змістовий компонент навчання, який формувався на базі поєднання фактичного навчального матеріалу дисциплін з різними провідними компонентами основ науки (фундаментальних

дисциплін) та основ галузі, яка містить групу конкретних професій. Разом з тим, у основних положеннях побудови спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології” передбачається врахування прогностичного аспекту вивчення фундаментальних та аксіологічних закономірностей. Це забезпечує можливість у майбутній професійній діяльності засвоювати нові тенденції та технології.

Таким чином, аналіз теорії та практики формування аксіофундаментального змісту професійної освіти дав можливість сформулювати основні положення, які лягли в основу розробки змісту, форм та методів вивчення спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології”. На основі проведеного аналізу філософської, психологічної, педагогічної, методичної літератури та аналізу стану і можливостей формування системи цілісних аксіофундаментального змісту професійної освіти визначено базові положення формування фундаментального змісту професійної освіти на основі аксіологічного підходу:

- аксіофундаментальний зміст професійної освіти забезпечує дотримання логіки формування основних аксіологічних понять на основі розуміння суті фундаментальних знань;

- вивчення курсу сприяє ґрунтовності, дієвості, системності знань та їх практичному використанню, дозволяє поєднувати отримані знання з практичними діями, формувати цілісну картину світу;

- забезпечення цілісності аксіофундаментального змісту професійної освіти відбувається шляхом професійного спрямування змісту навчання аксіологічних знань та ціннісне представлення фундаментальних знань;

- міжпредметна інтеграція елементів різнопредметних фундаментальних і гуманітарних знань сприяє усуненню бар'єрів між навчальними предметами, дозволяє подолати їх роз'єднаність, сформувати надійну базу для аксіологічного світогляду студентів;

- аксіологічна освіта студентів з врахуванням специфіки майбутньої професії зумовлює перегляд існуючої системи навчання, зміни як її змісту, так і методів навчання;

- у рамках спеціального курсу відбувається не лише забезпечення студентів сумою аксіофундаментальних знань, а й формується ціннісний світогляд.

Забезпечення процесуального аспекту вивчення інтегрованого курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології” передбачає формування не лише фактичних знань

з фундаментальних дисциплін та аксіології, але й уміння діагностувати стан середовища чи об'єкта професійної діяльності, виявити відхилення від норми та усунути їх по змозі. Як показали результати дослідження, гуманітарний підхід до вивчення фундаментальних дисциплін та аксіології дав можливість забезпечити формування аксіофундаментального змісту професійної освіти в курсі фундаментальних дисциплін. Цей підхід дозволив частково розв'язати суміжні дидактичні та методичні проблеми (усунути перевантаження фактичним навчальним матеріалом, подолати фрагментарність знань та зменшити кількість другорядного навчального матеріалу). Поруч з цим, посилюються такі важливі аспекти навчального процесу як мотиваційний, прогностичний та особистісний.

Розуміння суті аксіологічних процесів посилює мотивацію вивчення студентами фундаментальних дисциплін як загальноосвітнього предмету, сприяючи поглибленню як суто фундаментального, так і аксіофундаментального змісту професійної освіти. При цьому відбувається конкретизація суті фундаментальних процесів при вивченні аксіологічних аспектів кожної навчальної теми, а також засвоюється глибинне, суттєве у фундаментальних та аксіологічних процесах при їх виявленні у професійній діяльності.

Формування аксіофундаментального змісту професійної освіти в курсі фундаментальних дисциплін базувалося на ґрунтовному аналізі професійно орієнтованих дисциплін і більш детально аналізувалися можливості вивчення конкретних тем з позиції аксіологічного підходу. Передбачалося також розширення фактичного навчального матеріалу, пов'язаного зі застосуванням аксіофундаментального змісту професійної освіти та детальніший розгляд аксіологічних проблем, пов'язаних із специфікою професії.

Формування аксіофундаментального змісту професійної освіти студентів в курсі фундаментальних дисциплін передбачає також забезпечення наступності знань. Особливо важливим є забезпечення наступності знань з врахуванням специфіки професій, оскільки певна частина навчального матеріалу з фундаментальних дисциплін (професійно значуща) вивчається студентами у загальноосвітній школі без профілювання цих знань. Нами передбачається два рівні вивчення спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології”:

нормативний та поглиблений. Формування системи аксіофундаментальних знань має прогностично-мотиваційний характер. Це пов'язано з підвищенням мотивації вивчення професійно орієнтованих дисциплін, з формуванням базових фундаментальних знань як основи для засвоєння аксіофундаментального змісту професійної освіти.

Висновки. Аксіологічний навчальний матеріал можна конкретизувати і профілювати в процесі вивчення спеціального курсу “Дидактика фундаментальної освіти з основами аксіології”. При цьому необхідне переконструювання змісту навчального матеріалу з фундаментальних дисциплін та аксіології. Воно полягає не лише в переміщенні окремих підтем та перенесенні акцентів на професійно значущий навчальний матеріал в курсі фундаментальних дисциплін, але й у поетапній систематизації аксіофундаментальних знань, що визначається специфікою окремих професій. До подальших розвідок відносимо дослідження особливостей пропонованого курсу для студентів різних спеціальностей.

1. *Бабак В.П. Фундаментальна підготовка в сучасному університеті: традиції та перспективи / В.П. Бабак, Е.В. Лузик // Вища освіта України. – №1. – 2003. – С. 78 – 83.*

2. *Вишневецький О. Теоретичні основи педагогіки: курс лекцій / О. Вишневецький, О. Кобрій, М. Чепіль [за ред. Омеляна Вишневецького]. – Дрогобич: Відродження, 2001. – 268 с.*

3. *Гончаренко С. Фундаментальність чи вузький професіоналізм освіти / С. Гончаренко // Дидактика професійної школи: Зб. наук. праць. – Вип. 1 [ред. кол.: С.У. Гончаренко (голова), В.О. Радкевич, І.Є. Каньковський (заст. голови) та інші]. – Хмельницький: ХНУ, 2004. – С. 177 – 184.*

4. *Дутка Г. Фундаменталізація математичної освіти майбутніх економістів: монографія / Г. Дутка [наук. ред. д-р пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України М.І. Бурда]. – Київ: УБС НБУ, 2007. – 577 с.*

5. *Мартишина Н.В. Ценностный компонент творческого потенциала личности педагога / Н.В. Мартишина // Педагогика. – 2006. – № 3. – С. 48 – 57.*

6. *Скотний В. Філософія освіти: екзистенція ірраціонального в раціональному / В. Скотний. – Дрогобич: Вимір, 2004. – 348 с.*

Стаття надійшла до редакції 20.11.2012

